

4. Шутяк Л.М. Особливості українського художнього репортажу в контексті «нового журналізму». *Держава та регіони*. Сер.: Соціальні комунікації. 2014. № 1–2. С. 154–158.

*Оксана Кушнір,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕЇ У ФОКУСІ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ МИНУЛОГО ПОРУБІЖЖЯ СТОЛІТЬ

Випробування війною змушують нас повертати свій погляд у минуле, у подібну кризову ситуацію зламу світоглядних орієнтирів, переосмислення ідейних аксіом і суспільних доміант. Сьогодні повертає нас більш як на сто років назад, до порубіжжя ХІХ–ХХ століть – періоду кардинальних змін парадигми світобачення, ціннісних ідей, пріоритетних моделей державотворення, що вплинули на подальший розвиток усєї національної історії.

На початку ХХ віку на теренах Московської імперії розгортається економічна криза, загострюються соціальні й національні суперечності, розширюється революційний та опозиційний спротив. Необмеженість царського самовладдя на території підросійської України, тотальний національний гніт, який нівелював будь-які громадянські права та свободи українців, об'єднав соціальні протести із національними устремліннями.

Національно-визвольний рух минулого порубіжжя століть посилювався його політизацією. Діючі та новостворені політичні партії, громадські організації на зміну українофільству з його автономними вимогами для України почали в різний спосіб пропагувати ідеологію українського націоналізму – всеохопного самостійництва українських земель від будь-яких імперських впливів. Український націоналізм постав у європейському націоналістичному контексті першої половини ХХ віку, сформованому боротьбою народів східної Європи проти імперського гніту.

Однією з перших організацій, що функціонувала на засадах національного відродження України, було таємне товариство студентської молоді «Братство Тарасівців» («Братерство»), засноване влітку 1891 року Михайлом Базькевичем, Миколою Байздренком, Віталієм Боровиком та Іваном Липою на могилі Тараса Шевченка у Каневі. У квітні 1893 року братчики опублікували у львівському часописі «Правда» програмні засади своєї діяльності під назвою «Profession de foi, або Визнання віри молодих українців». Написаний М. Міхновським, «найвідомішим самостійником» того часу [2, с. 35], документ став першою опублікованою національною програмою української революційної молоді [3].

Тарасівці пропагували національне визволення у форматі просвітницької, культурної діяльності, впровадження української мови у сфери побуту, освіти, духовності, літератури, з-поміж студентства, шкільної молоді, селянства і робітництва, трактуючи її як «орган духу і виявляч психології народної». Адже «нарид, що немає письменства на рідній мові, не становить і нації», тому потрібно, щоб «українська мова запанувала скрізь на Україні: в родині, в усяких справах, як приватних, так і загально-суспільних, у громаді, у літературі і навіть у зносинах з усіма іншими народами, що живуть на Україні» [3, с. 23-24].

Політичні наміри гуртківці фокусували в розумінні українців як єдиної нації, яка потребує волі для майбутнього розвитку, обстоювали органічну єдність України в її етнічних межах, наголошуючи, що «єсть один українсько-руський народ. Україна Австрійська і Україна Російська однак нам рідні, і жадні географічні межі не можуть

роз'єднати одного народу...» [3, с. 23]. Вони вимагали повної автономії всіх націй Російської імперії, в тому числі й української, розуміючи, що «Москва не свій брат» [3, с. 21], і прагнучи такого «ідеалу людського ладу, в якому немає місця нації пануючій і нації поневоленій», «ні визискувачеві, ні визискуваному, а є місце цілковитій національній родині, що складається з рівних поміж себе правом, однаково забезпечених національно свідомих братів-працівників» [3, с. 24-25].

Висунуті «Братством Тарасівців» політичні вимоги увиразнилися у діяльності політичних партій, які ставили своїм завданням піднесення політичної й національної свідомості селян та робітників, рівень їх освіченості взагалі. Найрадикальніше ідеї тарасівців упроваджували члени Револьюційної української партії, створеної 11 лютого 1900 року на зборах студентських громад у Харкові. Ідеологом партії виступив Микола Міхновський – український політичний та громадський діяч, адвокат, публіцист. Цього ж року він видав у Львові брошуру під назвою «Самостійна Україна», що окреслювала програмні засади партії [1].

«Самостійна Україна» стала концепцією революційних дій на шляху до національного визволення та створення повноцінної української держави. Вона була політичним трактатом, декларацією, в якій автор обґрунтував право українського народу на державну незалежність. Маніфест української державності М. Міхновського визрів у контексті боротьби «зрбованих народів Австрії, Росії та Туреччини» кінця XIX– початку XX століть, коли у світовому масштабі постало розуміння того, що «тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого матеріального гаразду: коли справедливо, що пишній розцвіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності є метою» [1, с. 2-3].

Близкучий фахівець-державник М. Міхновський у відповідь на закиди опонентів обґрунтував ідею української державності в історичному екскурсі як фундаментальну і життєдайну упродовж тисячоліть, адже «через увесь час свого історичного існування нація наша з найбільшими зусиллями пильнує вилитися у форму держави самостійної і незалежної» [1, с. 6], а «з-під попелу старовини виникає ідея нової України, ідея, що має перетворитись у плоть і кров, прибрати конкретні форми» [1, с. 3].

Спираючись на Переяславський договір між Україною та Росією 1654 року, трактуючи правдиво його статті та спотвореність їх царською Росією, публіцист виокремив вектори української самостійності на ареалі тогочасної та майбутньої державотворчої спрямованості. Ключовим постулатом Переяславського контракту є розуміння того, що «держава наших предків злучилася з московською державою «як рівний з рівним» і як «вільний з вільним» [1, с. 5] з правом незалежного законодавства, адміністративного устрою, усіх сфер внутрішнього життя, власного війська, національного уряду та самостійного вибору керманича держави, а також «право гетьманського правління вільних міжнародних зносин з чужими державами» [1, с. 6].

У політичному маніфесті української незалежності М. Міхновський назвав головного ворога України – «єдину неділимую Росію», яка, переступивши всі канони міжнародного права, силою провадить русифікаторську політику аж до того, що «українська нація платить «данину» не тільки матеріальними добрами, але навіть психіку та інтелект її експлуатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробився чужинцем і не вмів української мови. Просвіта занедбана, культура знівечена і темрява панує скрізь по Україні» [1, с. 11].

У цій темряві ще активніше визріває національна ідея як чинник боротьби поневолених родів, необхідність побудови незалежних держав. Особливо «єдиної, нероздільної, вільної, самостійної України від гір Карпатських аж по Кавказькі» [1,

с. 11], бо «ображене почуття нації і кривда цілого народу гидують визнати моральні зв'язки з російською нацією!» [1, с. 12]. Чин політичного визволення мала взяти на себе свідомо, радикальна українська інтелігенція, відроджена силою народного духу для суспільного розвитку, національної ідентифікації та державницького становлення у міжнародному правовому полі. Особливо гостро ці смисли звучать сьогодні, коли Україна провадить визвольну стратегію глобальної війни, у якій освітньо-культурна і духовна перемога є не менш важливою. Тому ми вкотре усвідомлюємо, що «стремління інтелігенції – це і є стремління цілої нації» [2, с. 37].

Ідейним концептом діяльності нової хвилі української інтелігенції має стати усвідомлення того, що «Україна для українців, і доки хоч один ворог чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя» [1, с. 18]. Ключове гасло «Україна для українців» провокувало не одне покоління українофобів імперських держав. М. Міхновський виразно апелював до самостійної і суверенної української держави, яка «забезпечує кожному своєму громадянину, кожній національній меншині ті основоположні права і свободи, які є необхідними у демократичному суспільстві» [2, с. 37]. А чужинцем називав тих, хто принижує, зневажає, пригнічує, зрештою, знищує українців.

Публіцистичні тексти М. Міхновського минулого порубіжжя століть засвідчили становлення резонансної української політичної публіцистики. Розроблена ним національна ідеологія на засадах незалежності та державності була понад часом, визначала розуміння приреченості усіх імперій, базованих на системі гноблення, і життєвий стрижень поневолених націй у виборюванні своїх прав і свобод. Тому вона особливо актуальна сьогодні, в умовах чергової війни Росії проти України, коли вкотре ми захищаємо свою національну ідентичність зброєю та об'єднуємося заради єдиної мети – самостійної та соборної України.

Список використаної літератури

1. Міхновський М. Самостійна Україна. URL: https://mnk.org.ua/media/filer_public/6b/88/6b88b437-e76d-4278-9677-67c79b4aa3fa/samostiina_ukraina_vyd2012.pdf.
2. Полюх Р. В. «Самостійна Україна» Миколи Міхновського. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110), С. 34–38. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5605/5483>.
3. ПРОГРАМОВІ ЗАСАДИ БРАТСТВА ТАРАСІВЦІВ. *Українська суспільно-політична думка в ХХ ст.: Документи і матеріали*. Б. м., 1983. Т. 1. С. 19–25.

Ольга Федько,

викладач кафедри філології та перекладу,
Український державний університет науки та технологій (м. Дніпро),
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 035 Філологія,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

КОМУНІКАТИВНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ БАРОКОВИХ ТРАКТАТІВ XVII СТОЛІТТЯ

Постановка проблеми. Традиція українського ораторства, в контексті якого з'явилися і розвивалися українські барокові трактати XVII століття, сягає ще часів Київської Русі. Жанр був властивий українському письменству з XI до кінця XVIII ст. Твори призначалися для широкого загалу слухачів, оскільки в їх основі викладалися